

LEXICAL ELEMENTS BELONGING TO THE SEMANTIC GROUP OF THE APPELLATIVES “MAD/STUPID”, REFLECTED IN THE TOPONYMY FROM OLTENIA AND MUNTENIA

Iustina Burci

Researcher II, PhD, “C.S. Nicolăescu Ploşor” Institute of the Romanian Academy

Abstract: Human typology and character are two of the habitually used elements in the sphere of the Romanian nicknames/appellations, giving “colour” to the autochthonous anthroponomy, due to the imaginative, and in the same time critic spirit, which depicts the members of a community.

Moreover, the toponymy itself benefits, equally, from these “products” of the imaginative-ironic designation, being demonstrated the fact that the people’s names are implicated in the emerging of the places’ names, more frequently than the names of places are implicated in the forming of anthroponyms.

In the present work, the human typological segment that supplied the lexical material is that framed within the semantic area of the appellatives “mad/stupid”; the form in which they are “materialized” in the toponymy from Oltenia and Muntenia represents the subject of our analysis.

Keywords: nickname, anthroponomy, transfer, toponymy, mad/stupid.

Terminologiile nu-şi pot fi suficiente sieşi, nici măcar cele care aparţin ştiinţelor exacte. Matematica, spre exemplu, împarte noţiunea *funcţie* cu sistemul administrativ, gramatica, chimia, fiziologia şi, în ultimele decenii, cu informatica, limbajul¹ IT etc. Toate

¹ Unul dintre marii „consumatori” de material lexical împrumutat din alte ştiinţe este, astăzi, mediul informatic. Iată câteva „mostre” din religie: *avatar* (engl. „avatar”) – în spaţiul virtual, cum sunt anumite tipuri de camere de conversaţie din Internet, reprezentarea grafică a unui utilizator; sensul de bază al acestui termen religios este cel de reîncarnare succesivă a unei fiinţe; geografie: *casadă* (engl. „cascade”) – elemente suplimentare ataşate unui articol de meniu sau de o casetă cu listă, dintre care utilizatorul poate alege pentru a interacţiona cu alte elemente de ecran; alimentaţie: *prăjitură* (engl. „cookie”) – în World Wide Web, bloc de date pe care un server Web îl stochează într-un sistem client. Când utilizatorul revine la situl Web respectiv, browserul trimite serverului o copie a prăjiturii. Prăjiturile sunt utilizate pentru a identifica utilizatorii, pentru a instrui un server să trimită o versiune personalizată a paginii Web cerute, pentru a prezenta informaţii referitoare la contul utilizatorului şi pentru alte operaţii cu caracter administrativ etc. (exemplele şi explicaţiile lor au fost extrase din: Dragoş Vlad Topală, *Jargonul informatic: între terminologie şi expresia colocvială*, în „Analele Universităţii din Craiova”, Seria Ştiinţe Filologice, Lingvistică, anul XXXI, nr. 1-2, 2009, Editura Universitaria, pp. 398-399). Uneori, metaforele se pot afla la baza unor domenii noi – „metafora pungii pentru teoria mulţimilor; metafora săgeţii pentru teoria categoriilor; metafora cutiei negre pentru cibernetică; metafora animală şi metafora maşinii

terminologiile se pot afla, la un moment dat, în postura de importatoare sau exportatoare de termeni, într-un circuit continuu a cărui menire este aceea de a umple goluri terminologice și de a oferi o „bază comună de înțelegere”² în alcătuirea și transmiterea mesajelor.

Toponimia, căci la aceasta ne vom referi în continuare, nu dispune, aidoma celorlalte științe, de autonomie lexicală, fiind ombilical legată de sursa mamă – limba comună, ale cărei elemente pot ajunge în inventarul numelor de locuri în mod direct, ori pe filieră antroponimică. În prima situație, terminologia entopică³ este cea care vine să completeze un limbaj geografic specializat, insuficient în raport cu varietatea geomorfologiei terestre. În cea de-a doua, antroponimele apar frecvent în ipostaza de *particularizatori lexicogramatici*⁴ (modificatori: *Balta Borogeanu, Balta de la Buzatu, Balta la Tică, Balta pe la Dobrilani* etc. și posesori: *Balta Sandului, Balta lu Anghel, Balta Anicăi, Balta Adămeștilor* etc.), folosiți pentru a potența „funcția de individualizare a unor nume de locuri care-i încorporează în formula denominativă topică”⁵; formulă denominativă care nu ne mai poate crea surprize, la nivel structural, fiind una deja bine cunoscută în literatura de specialitate (simplă, compusă, analitică). Particularizatorii, în schimb, cei antroponimici, în special – căci analiza noastră va avea la bază un astfel de segment – ne mai pot surprinde încă datorită faptului că mulți dintre cei ce se originează în porecle și supranume continuă să „mărturisească”, fie și mediat toponimic, despre trecute relații interumane (a căror amprentă emoțională a rămas parcă imprimată, până astăzi, în respectivele nume), sociale, economice ori administrative.

Toponimia își dovedește, de fapt, fidelitatea față de „istoria locurilor, a oamenilor și a limbii lor”⁶, reținându-i fără discriminare pe bogați și pe săraci, pe cinstiți și pe cei mai puțin cinstiți⁷, pe cei frumoși ori mai puțin înzestrați fizic ori psihic, cu singura condiție ca ei să se fi aflat, într-un anumit moment al existenței lor, prin acțiunile întreprinse sau prin trăsături personale (considerate a fi) ieșite din tipare, în sfera de interes a colectivității în care au

pentru inteligența artificială; metafora big-bang-ului și metafora superstringurilor pentru originea și evoluția universului” (Solomon Marcus, *Paradigme universale*, Paralela 45, 2005, p. 148).

² Tatiana Slama-Cazacu, *Psiholingvistica, o știință a comunicării*, București, Editura All, 1999, p. 68.

³ Alcătuită ca un conglomerat în care se regăsească apelative aparținând unor câmpuri semantice variate (corpul uman, alimentație, vestimentație, obiecte de uz casnic, fitonime, păsări, animale, insecte etc.), pătrunse în acest spațiu sub incidența imaginativului uman.

⁴ Ion Toma, *101 nume de locuri*, București, Humanitas, 2015, p. 40.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Vasile Ioniță, *Nume de locuri din Banat*, Timișoara, Editura Facla, 1982, p. 7.

⁷ Vezi Iustina Burci, *Categorii sociale periferice în toponimia din Oltenia și Muntenia (I)*, în „Analele Universității din Craiova. Seria Științe Filologice. Lingvistică”, anul XXXVIII, nr. 1-2, Craiova, Editura Universitaria, 2016, sub tipar.

viețuit. În special acestora din urmă, „... poporul le-a rezervat, din comoara nesecată a spiritului său, câte un grăunte de satiră, câte-un cuvânt de batjocură, pentru a biciui defectele sau acele apucături ale lor care nu-i sunt pe plac”⁸.

Printre defecte și apucături, apar relativ frecvent și cele care vizează tulburări de comportament. În cadrul acestora, *nebunt* și *prost*⁹ reprezintă atribute ce-i însoțesc adesea (în calitate de poreclă, de supranume mai apoi, și chiar de patronime mai târziu, după cum se va vedea pe parcursul materialului) pe unii dintre membrii¹⁰ comunității. În momentul de față, cele două calificative sunt, atât în antroponimie, cât și în toponimie, „etichete” golite de sens; nu la fel stau lucrurile la nivelul limbii comune, acolo unde termenii au avut și au puncte semantice convergente, dar și divergente, și doar o analiză *sui-generis*, o reconstrucție a cadrului temporal, situațional, mental care a dus la apariția lor ne-ar putea edifica de la care dintre sensuri își reclamă existența numele proprii de astăzi.

Nebun și *prost* (termen uzitat în vorbirea colocvială, nu în cea de specialitate) pot lexicaliza același concept (intrând în relații de sinonimie) – „persoană lipsită de inteligență, de judecată, care acționează într-un mod nepotrivit” –, și, conform DEX¹¹, și concepte diferite:

⁸ Aureliu Candrea, *Poreclele la români*, București, Editura Librăriei Socescu & Comp., 1895, p. 7.

⁹ Avem în vedere, în paginile de față, apelative care exprimă în mod direct curențe de inteligență și comportamente ce reflectă acest lucru. Prostia și nebunia pot fi numite însă și metaforic, după cum rezultă din mulțimea exemplurilor întâlnite la Aureliu Candrea (vezi supra, pp. 29-41): *bou*, *bou-lui-Dumnezeu*, *vită încălțată*, *gură-cască*, *prinde-muște*, *boboc*, *împușcă-’n-lună*, *mură-’n-gură*, *papă-lapte*, *încurcă-lume*, *tigvă-seacă* etc. Inclusiv o serie de nume proprii, „trivializându-se prin abuz”, devin, de asemenea, la un moment dat, sinonime cu prostia: *Vlad*, *Udrea*, *Nan*, *Tănase*, *Matei* (*Ibidem*, pp. 42-44).

¹⁰ De regulă, așezările rurale au câte un prost ori un nebun al satului, cu rol bine determinat în derularea vieții comunității: „El aleargă toată ziua prin sat, împrăștiind ultimele știri, cele mai proaspete zvonuri și bârfe..., dar mai ales observând totul cu obiectivitatea pe care numai o anumită candoare și-o poate oferi. La sărbătorile importante, la hramuri și la pomeniri, prostul satului este considerat cel mai sigur curier către lumea de dincolo; lui i se dau de pomană alimentele, hainele, uneori chiar piese de mobilă, pe care cei vii doresc să le transmită celor duși. Este privit în sat cu umor tandru, pentru că oamenii știu că prin el își drenează frustrările, spaimele, dorul și relațiile tensionate” (<http://dilemaveche.ro/sectiune/tema-saptamanii/articol/prostul-satului>).

¹¹ *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, București, Univers Enciclopedic, 1996, s.v. *nebnun*, *prost*. Diferențele semantice sunt plastic exprimate și prin intermediul frazeologismelor. Cele mai multe au sens propriu, ilustrând lipsa rațiunii unei persoane – *de cel nebun taie poala și fugi*; *parcă se bat calcii / nebunii la / în gura cuiva*; *a încerca / a prinde vadul cu nebunul / cu nerodul*; *a fi un prost și jumătate*; *prost ca noaptea / ca oaia / ca cizma*; *a fi prost în dungi / îngăurit*; *a-și găsi prostul*; *a ține pe cineva de prost*; *decât cu prostul la câștig*, *mai bine cu deșteptul la pagubă*; *pe cel prost și în ziua de Paști îl bat*; *pe unde prostul se îneacă*, *deșteptul trece ca pe pod*; *prost de-a binelea*; *prost de dă în gropi*; *prost fără pereche*; *prost până peste poate*; *prostul când s-a făcut împărat*, *întâi pe tată-său l-a spânzurat*; *prostul întâi vorbește și apoi gândește*; *prostul n-asudă nici la deal*, *nici la vale*; *un prost aruncă / azvârle o piatră în apă / în baltă și zece deștepți n-o pot scoate*; *a da în baltă de prost*; *înalt ca bradul*, *dar prost ca gardul*; *deșteptul fâgăduiește și prostul trage nădejde*; *fereste-mă*, *Doamne*, *de judecata prostului*; *lung cât o prăjină și prost ca o găină*; *capul prost are vreji mulți*; *a fi prost crescut*; *a fi rău / prost dispus*; *a avea pasă proastă*; *a fi în pasă proastă*; *a avea o părere proastă despre cineva* –, în timp ce sensul altora, metaforic, implică anumite stări emoționale (uneori comportamentale) – *a fi / a umbla nebun după cineva / după ceva*; *a fi nebun (de bucurie, de groază, de durere)*; *a fi nebun de dragostea*

nebun – „alienat, smintit”, „(ființă) neastâmpărată, zvăpăiată, vioaie”; „care nu are limite, margini, măsură”; „care nu este bun”; „măscărici, bufon la curțile regelui” (de unde și numele piesei de șah); *prost* – „persoană fără știință de carte, neînvățată, ignorantă; om lipsit de rafinament, simplu, neevoluat”; „de condiție socială modestă, din popor, de jos, de rând”; „de calitate inferioară, lipsit de valoare”; „neprițit, nepregătit, neîndemânatic”. Cea care se situează în planul incertitudinii în privința sensului de la care provin aceste nume este distanța în timp față de momentul apariției lor. Ștefan Pașca remarcă, de altfel, că: „Nucleul social, uitând împrejurarea veritabilă în care un individ a fost numit cu un nume de batjocură, dar păstrând acest nume, în virtutea unei inerții, își formează cu timpul o concepție vagă, artificială, în ceea ce privește mobilul alegerii numelui de batjocură”¹² și, vom completa noi, și accepția (acolo unde este cazul) care stă la baza acestuia.

În plus, *nebulul* și *prostul* nu sunt întotdeauna ceea ce par a fi. Uneori, conștiința populară i-a înregimentat aici și pe cei care – printr-un joc al disimulării – par mai degrabă niște indivizi înzestrați cu înțelepciune sau cu o anumită curăție și simplitate sufletească, camuflați sub masca unor oameni văduviți de capacități intelectuale. Literatura (națională și universală) ne oferă o galerie bogată de exemple. Astfel, din punct de vedere tipologic, sub cupola amplă a celor doi termeni se realizează atât eroi asemenea celor din *Prostia omenească*¹³, ale căror acțiuni întreprinse în diverse situații de viață justifică pe deplin titlul povestirii – ilustrând genul clasic al prostiei, cât și proști/nebuni-înțelepți, precum *Călin Nebulul*¹⁴, unul dintre multiplele personaje care se situează la antipod, făcând față cu istețime întâmplărilor cu care se confruntă (în acest caz, păcălindu-i pe zmei) și dovedind incorectitudinea supranumelor care le-au fost conferite.

Alteori, *nebulia/prostia* sunt puse în legătură cu un anumit mod de a simți. Riga Crypto este considerat nebun pentru că, îndrăgostindu-se de lapona Enigel, dorește să escaladeze limitele propriei condiții existențiale. La un alt nivel, credința într-o lume și o iubire ideală, precum și curajul său nesăbuit sunt însușiri care îl determină pe Don Quijote să

cuiva; a face pe nebunul; a face pe prostul (exemple extrase din: Gheorghe Bolocan, Tatiana Voronțova, Elena Șodolescu-Silvestru, Iustina Burci, *Dicționar frazeologic român-rus*, Craiova, Editura Universitaria, 1999, vol. I, A-M, pp. 660-661, 837-838).

¹² Ștefan Pașca, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, 1936, p. 51.

¹³ Ion Creangă, *Opere*, ediție îngrijită, prefată și glosar de acad. prof. G. Călinescu, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1953, pp. 257-261.

¹⁴ Mihai Eminescu, *Poezii-proză literară*, ediție de Petru Creția, vol. II, București, Cartea Românească, 1978, pp. 178-196.

încerce să schimbe realitatea¹⁵ pe care o traversează, fapt ce-i atrage, abrupt, atributul de *nebun*.

În mod dihotomic este interpretat apelativul *nebun* și în registru religios. Lexemul îi opune acum pe „nebunii întru Hristos”, acei „înțelepți pentru Dumnezeu și nebuni din punctul de vedere al lumii. Ei erau, de fapt, (deși în taină) sfinți, însă pentru lume păreau dezechilibrați. Cu sfințele lor ciudățenii și cu teatrul lor au reușit să ridiculizeze «sluțenia» firii umane decăzute și mai ales blestemata mândrie a omului, care e sursa tuturor relelor”¹⁶, celor considerați nebuni fiindcă neagă existența lui Dumnezeu („Zis-a cel nebun în inima sa: «Nu este Dumnezeu!»”¹⁷). Nebun nu este individul pentru care lipsa facultăților mintale reprezintă o problemă congenitală, ci acela care nu are credință în divinitate ori și-a pierdut-o.

Despre *nebunie* și *prostie* s-a scris mult și se scrie, încă, mult: în filozofie, literatură, psihologie, iar cei care s-au aplecat asupra lor nu pot să nu fie tributari epocilor în care au trăit. „Prostia s-a bucurat în trecut de atenția unor mari cărturari. Într-o vreme, ea era privită cu îngăduință de lumea învățaților. Este greu a elogia prostia astăzi, când ea este disprețuită chiar în lumea proștilor. Din fericire, fenomenul nu este nici permanent, nici general... Au fost epoci când simplismul intelectual se bucura de o prețuire deosebită, ca și nebunia”¹⁸, „deprecierea prostiei, o dată cu prețuirea inteligenței”¹⁹ fiind un produs al civilizației.

Nu despre patologic, ci despre un anumit simplism intelectual credem că este vorba și în cazul poreclelor. De altfel, Aureliu Candrea²⁰ spunea că în popor „prostia nu e ceva natural, nu e un defect provenit din dezvoltarea prea mică a creierului, ci un nărav de care omul se poate lesne desbăra, dacă vrea”.

Arealul investigat, după cum menționam și în titlu, îl reprezintă cele două regiuni din sudul țării: Oltenia și Muntenia, dicționarele²¹ toponimice realizate pentru aceste zone

¹⁵ Prin totală devoțiune și putere de sacrificiu (I. Turgheniev, *Hamlet și Don Quijote*, Opere, XI, București, Editura pentru Literatură Universală, 1962, p.10).

¹⁶ <http://www.pateric.ro/capitolul-xxxix-despre-fericita-nebunie-pentru-hristos-care-naste-deplina-smerenie-si-care-aduce-duh-dumnezeiesc-si-har-ceresc/>

¹⁷ *Psalmii*, 13, 52.

¹⁸ Vasile Pavelcu, *Elogiul prostiei. Psihologie aplicată la viața cotidiană* (selecția textelor și prefață de Adrian Neculau), Iași, Polirom, 1999, p. 300.

¹⁹ *Ibidem*, p. 301.

²⁰ În *op. cit.*, p. 29.

²¹ *Dicționarul toponimic al României. Oltenia* (DTRO) (coord. prof. univ. dr. Gh. Bolocan), vol. I (A-B), Craiova, Editura Universitaria, 1993 și urm.; *Dicționarul toponimic al României. Muntenia* (DTRM) (coord. prof. univ. dr. Nicolae Saramandu), vol. 1 (A-B), București, Editura Academiei Române, 2005 și urm. (până la vol. 6, R-Ț).

furnizându-ne materialul necesar analizei. Acesta ne oferă un tablou complex în care primul planul le aparține „personajelor” principale – *nebun* și *prost* – (în special primul dintre lexeme are o frecvență și o distribuție teritorială ramificată), în timp ce pe fundal se întrezăresc apelative cu o reprezentare mai slabă (cu excepția lui *turbat*), adesea punctiformă; toate au traversat însă procesul onimizării și tranonimizării, fiind angrenate, de multe ori, și în procese structurale ce implică derivarea și compunerea. Redăm în continuare informația excerptată, aceasta cuprinzând atât denumirile, cât și localizarea lor:

NEBUN²²: *Balta lu Păun Nebunu* [s.c. Zătreni-VL], *Balta Nebuna* [baltă s.c. Piscu Vechi-DJ], *Balta Nebunilor* [s. Arcești-Cot c. Pleșoiu-OT], *Balta Nebunița* [s.c. Pisculeț c. Piscu Vechi-DJ], *Bordeiu Nebunului* [c. Bârca-DJ], *Cătunu Nebun* [parte de sat s.c. Grivița-IL]; *Coasta Nebuna* [s. Bărbătești c. Cocu-AG]; *Codru Nebunului* [moșie s. Ionești c. Buzoiești, s. Ciești c. Lunca-Corbului-AG]; *Conacu lu Nebunu* [s.c. Săulești-GJ]; *Crângu lu Gheorghe Nebunu* [s. Stratonești c. Valea Mare-DB]; *Dealul Nebunului* [s. Băjești c. Bălilești-AG]; *Dealul Nebunului/Dealul lu Nebunu* [s. Ploștina or. Motru-GJ]; *Drumu Vii Nebunului* [s. Crângu c. Scundu-GJ]; *Fântâna la Nebunu* [s. Otetelișu c. Bălcești-VL]; *Fântâna lu Rică Nebunu* [s. Ungureni c. Ghercești-DJ]; *Izvoarele Nebune* [s.c. Butoiești-MH]; *La Nebuna* [s. Dezrobiți c. Frâncești-VL]; *La Nouă Nebuni* [s.c. Tufești-BR]; *La Podu Nebunilor* [s.c. Vișina-OT]; *Lacu lu Marin Nebunu* [s. Merenii de Sus c. Mereni-TR]; *Lacu Nebunului* [s.c. Didești-TR]; *Mahalaua lu Nebunu* [s. Șitoaia c. Almăj-DJ]; *Moara Nebunilor* [s.c. Ponoarele-MH]; *Muntele Nebunilor* [munte s. Cheia c. Măneciu-PH]; *Nebuna* [vale s. Racovița c. Braloștița-DJ; baltă s. Popești c. Melinești-DJ; sat c. Piscu Vechi-DJ; comună-DJ; moșie c. Piscu Vechi-DJ; baltă s. Pisculeț c. Piscu Vechi-DJ; vale s.c. Poiana Lacului-AG; sat c. Clejani-GR; comună-IF; moșie c. Clejani-GR]²³; *Nebuna Velea* [sat c. Clejani-Gr; comună-GR]; *Nebunașu* [munte s. Măneciu Ungureni c. Măneciu-PH]; *Nebunașu Mare* [pădure c. Izvoarele-PH]; *Nebunașu Mic* [pădure c. Izvoarele-PH]; *Nebuneasca* [moșie-PH]; *Nebunești* [moșie-BZ; parte de sat s.c. Brănești-DB; măgură s. Cotorca c. Ciocârlia-IL]; *Nebuni* [sat c. Slivilești-GJ]; *Nebunia Mare* [pădure s. Homorâciu c. Izvoarele-PH]; *Nebunii* [loc s. Cheia c. Măneciu-PH]; *Nebunii Mari* [munte c. Măneciu-PH]; *Nebunița* [baltă s. Pisculeț c. Piscu

²² Vezi mai sus paleta sa noțională.

²³ Toponimele care au la bază lexemul *nebuna* au nevoie, ca multe alte denumiri, omonime în acest caz, de o analiză particulară; aceasta ne poate conduce către soluții etimologice dihotomice: proveniență antroponimică, de la patronimul *Nebuna* sau comună, de la adjectivul *nebuună* (cu sensul metaforic „vale vijelioasă”), prin substantivare.

Vechi, s. Tunarii Vechi c. Poiana Mare-DJ]; *Nebunoaica* [moșie s. Piscu Mare c. Stoieniști-VL]; *Nebunu* [munte c. Măneciu-PH; vie s. Călina c. Prundeni-VL]; *Nebunu Mare* [munte s. Măneciu Ungureni c. Măneciu-PH]; *Nebunu Sterp* [munte s. Măneciu Ungureni c. Măneciu-PH]; *Nouă Nebuni* [loc s.c. Stăncuța-BR]; *Pădurea Nebunească* [s. Hodoreasca c. Călnic-GJ]; *Pârâu Nebun* [pârâu²⁴-AG]; *Pârâu Nebunului* [s.c. Arefu-AG]; *Piscu Nebunului* [s. Fumureni c. Lungești-VL; s.c. Brănești-DB]; *Plaiu Nebunașului* [loc s. Homorâciu c. Izvoarele-PH]; *Podu lu Nebunu* [s. Socetu c. Stejaru, s. Dulceni c. Troianul-TR]; *Poiana Nebunului* [loc s. Măneciu Pământeni c. Măneciu-PH; s. Băleni Români c. Băleni-DB; poiană s.c. Băcleș-MH]; *Prunii Nebunilor* [s. Șușița c. Grozești-MH]; *Râpa Nebunului* [s. Măldăreștii de Jos, s. Telechești c. Măldărești-VL]; *Siliștea Nebunii* [loc s. Pisculeț c. Piscu Vechi-DJ]; *Șoseaua Nebunii* [s.c. Piscu Vechi-DJ]; *Tarlaua Toader Nebunu* [s. Maxenu c. Țintești-BZ]; *Trușcă Nebunu* [pisc s. Dejoi c. Fântărești-VL]; *Vâlcea lu Nebunu* [s. Almăjel și Fratoșița or. Filiași-DJ]; *Via Nebunului* [loc arabil s. Prodănești c. Ionești-VL; s. Crângu c. Scundu, s. Ciorăști și Slăvitești c. Șirineasa-VL]; *Via Nebunului* [loc or. Drăgășani-VL];

PROST²⁵: *Cracu Proștilor* [or. Novaci-GJ]; *Prostești* [sat c. Cocu-AG]; *Prostii*²⁶ [parte de sat s.c. Lădești, sat c. Lădești-VL].

În sfera lexicală a denumirilor citate anterior, am încadrat și următoarele toponime:

BLEAMBĂ (om prost, neîndemânatic²⁷): *Pivnița Bleambului* [s. Ilaciu c. Alunu-VL]; *Puțu lu Bleambă* [s. Bălanu c. Stănești-IF];

BLEG (despre animale, cu urechi care atârnă în jos, clăpăug, blegit; despre oameni, cu urechile îndepărtate de cap sau care atârnă în jos; lipsit de energie, de voință, prost): *Blegei* [parte de sat s. Șerbănești c. Rociu-AG]; *Blegi* [sat c. Bărăști-OT]; *Blegoși* [sat c. Racovițeni-BZ]; *Blegu* [vale c. Băbana-AG; sat, deal, pârâu c. Racovițeni-BZ]; *Ocina Blegu* [moșie or. Breaza-PH]; *Pârâu lu Blegu* [s.c. Sinești-VL]; *Puțu lu Barbu Blegu* [s.c. Vulturești-OT]; *Puțu lu Blegeanu* [s. Piscu Petrei c. Budești-VL];

²⁴ Alte hidronime au primit numele *Turbata* ca urmare a „caracterului” lor – „apă care curge cu zgomot, năvalnică, care fierbe”, așa cum este cazul celor două pâraie întâlnite în bazinul hidrografic Siret. Adjectivul *turbat* este considerat sinonim cu „rău”, „rea” și se întrebuințează mai ales în legătură cu *vale*, „pentru a numi pâraiele de munte cu un curs deosebit de repede” (vezi și Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, Editura Academiei RPR, 1963, p. 321).

²⁵ Vezi mai sus paleta sa noțională.

²⁶ Toponimul *Prostii* are la bază numele de grup *proștii*, cu modificare fonetică, pentru a se pierde sensul cuvântului.

²⁷ Definițiile tuturor termenilor au fost extrase din DEX (vezi nota 11) sau reprezintă explicațiile pe care le-au primit în anchete toponimicele respective.

GOGOMAN (fam. și depr., om prostănac, nătărău): *Sălciile lu Gogomanu* [s.c. Devesel-MH];

MOCOFAN (persoană care vedește lipsă de inteligență/educație; prost; bătăran; mârlan; mojić): *Drumu Mocofanilor* [s. Seculești c. Bulzești-DJ];

MOTÂNTÂU (om de nimic, neghiob; nătâng, bleg, mototol): *Drumu lu Motântâu* [s. Ohaba c. Șovarna-MH];

NĂTĂRĂU²⁸ (om cu mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acționează fără judecată; prost, neghiob, netot, nătâng): *Dosu lu Nătărău* [s. Valea Mare c. Runcu-GJ]; *La Tarlaua Nătărăi* [s. Curtișoara c. Dobrețu-DJ]; *Nătărăi* [parte de sat s. Gura Racului c. Bulzești-DJ; sat c. Bulzești-DJ; parte de sat s. Curtișoara c. Dobrețu-OT];

NĂTÂNG (persoană fără inteligență, fără pricepere; prostănac, neghiob, nătântoc): *Gropanu ale Nătângu* [s.c. Orlea-OT]; *Ulucu ale Nătângu* [uliță s.c. Orlea-OT];

NĂUC (amețit, buimăcit – din cauza unei emoții puternice, a unei dureri, a unui zgomot etc.; dezorientat, zăpăcit, buimac, uluit, năucit; înv. și pop., nătâng, prost, nepriceput): *Crucea lu Năucu* [s. Smârdan c. Ciupercenii Noi-GJ]; *La Năucu* [s.c. Mihăiești-VL]; *Năuci* [ogaș, pădure c. Hinova-MH];

NEBEREZ (om nesăbuit, prost): *Neberez* [luncă s.c. Valea Mare-DB];

NEGĂBUI (zăpăcit): *Negăbuii* [loc s. Lunca c. Bujoreni-VL];

NEGHIOB (persoană cu mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acționează fără judecată; om neîndemânatic, nepriceput, nătărău, nerod, prost): *Cotu Neghiobului* [s.c. Cerăt-DJ];

NEROD (persoană care are mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acționează fără să judece; prost, netot, neghiob, nătărău): *La Mihai Nărodu* [s. Răcarii de Sus or. Filiași-DJ]; *La Năroada* [s.c. Frâncești-VL]; *La Nărodu* [s. Turburea de Sus c. Turburea-GJ]; *Lacu Nărodului* [s. Vârvor c. Vârvoru de Jos-DJ]; *Piscu Năroadelor* [s. Colțești, s. Ilaciu c. Alunu-VL]; *Poiana Nărodului* [s. Sâmbotin c. Schela-GJ, s. Gura c. Băcleș-MH]; *Tufa Nărodului* [s. Dobrița c. Runcu-GJ]; *Valea Năroade* [vale-GJ];

²⁸ Toponimul *Nătărăi* este înregistrat și de către Iorgu Iordan (*op. cit.*, p. 319) în localitatea Roșiorii de Vede și în raionul Oltețul. Primul este dublat însă de toponimul *Însurăței*, fapt care arată că poate fi vorba și „despre o ironie la adresa oamenilor căsătoriți (prea devreme?)”. De altfel, satul a luat naștere în anul 1879, „prin înpropietărirea unui număr de însurăței” (*Ibidem*).

NETOT²⁹ (persoană cu mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acționează fără judecată; om redus la minte; prost, nătărău, neghiob, prostănac): *Cătunu de lângă Netoți* [sat c. Dumbrava-PH]; *Netoțeni* [moșie c. Trivalea Moșteni-TR]; *Netoți* [loc s. Conțești c. Davidești-AG; sat c. Perieți-IL; sat c. Dumbrava, comună-PH; moșie c. Dumbrava-PH; parte de sat s. Merișani c. Dobrotești-TR; sat, moșie c. Trivalea Moșteni-TR; comună-TR]; *Netoții de Jos* [sat c. Trivalea Moșteni-TR; comună-TR]; *Netoții de Sus* [sat c. Trivalea Moșteni-TR; comună-TR]; *Netoții Moșteni* [c. Trivalea Moșteni-TR; comună-TR]; *Netoți-Trivalea* [moșie s.c. Trivalea Moșteni-TR; pădure s.c. Trivalea Moșteni-TR]; *Netotu* [munte, pădure or. Câmpulung-AG; munte s.c. Nucșoara-AG; sat-AG]; *Piscu Netoților* [s. Popești c. Sinești-VL]; *Piscu Netotului* [munte c. Nucșoara-AG; pădure c. Nucșoara-AG; loc s.c. Aninoasa-AG]; *Tălpeni-Netoți* [sat înglobat la s.c. Trivalea Moșteni-TR];

TÂMP (înv. și pop., adesea substantivat: prost, tâmpit): *Tâmpeanu* [lac c. Galbenu-BR]; *Tâmpeni* [sat, moșie c. Cochirleanca-BZ; sat c. Movileni-OT; comună-OT]; *Tâmpenii de Jos* [sat c. Movileni-OT]; *Tâmpenii de Sus* [sat c. Movileni-OT];

TONT (om prost, neghiob, nătâng): *Cracu Tontii* [s. Cracu Muntelui c. Ponoarele-MH]; *Pivnița lu Tontu* [s.c. Leotești-GJ]; *Toanta* [pădure s.c. Podenii Noi-PH]; *Tonți* [movilă-BR];

TURBAT (bolnav de turbare; fig., furios, violent, sălbatic, nebun; care are o mare intensitate, violență): *Cuca lu Turbatu* [s. Arsanca c. Mihăiești-VL]; *Dealul Turbaților* [s.c. Bălteni, s. Peșteana c. Bălteni, s. Dumbrăveni c. Crasna-GJ]; *Fântâna lu Turbatu* [s.c. Bratovoiești-DJ]; *Hotaru Turbaților* [loc s. Crasna s. Drăgoiești s. Dumbrăveni c. Crasna-GJ]; *În Turbați* [loc s. Peșteana de Jos c. Fărcășești-GJ]; *Odaia Turbăcenilor* [s. Dumbrăveni c. Crasna-GJ]; *Pe sub Turbați* [s. Peșteana-Jiu c. Bălteni-GJ]; *Piscu Turbatu* [s. Țiu c. Cernătești-DJ]; *Salcia Turbatului* [loc s. Izvoarele c. Voinești-DB]; *Sălciile din Vadu Turbatu* [loc or. Breaza-PH]; *Trupu*³⁰ *Turbatu* [pădure or. Breaza-PH]; *Turbați* [moșie s. Greci c. Petrești-DB; teren arabil s. Broșteni c. Vișina-DB; locuință izolată-DB; comună-IF; sat, mănăstire, moșie c. Gruiu-IF; sat c. Tătulești-OT]; *Turbați* [platou s.c. Bălteni-GJ; comună-GJ; sat, deal, pădure, pârau, loc istoric c. Crasna-GJ]; *Turbații de Jos* [moșie-DB; pârau c.

²⁹ Numele de locuri *Netotu* ar putea fi, în unele cazuri, sinonime cu „șigan(i)”, iar în altele cu „holtei, neînsurat” (vezi Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 319).

³⁰ Întindere mare de pământ care alcătuiește un singur lot.

Crasna-GJ]; *Turbații de Sus* [moșie-DB]; *Turbații din Deal* [parte de sat s. Dumbrăveni c. Crasna-GJ]; *Turbații din Vale* [parte de sat s. Dumbrăveni c. Crasna-GJ]; *Turbatu* [sat c. Frătești-GR; comună-GR; moșie s.c. Stănești-GR; moșie, pădure or. Breaza-PH; pădure c. Drajna, c. Drăgănești-PH; moșie s.c. Provița de Jos-PH]; *Turbătești* [locuință izolată-BZ; cătun c. Tătulești-OT]; *Valea Hotaru Turbaților* [c. Crasna-GJ];

UITOACĂ (uituc: care uită ușor, care are memoria slabă, distrat, zăpăcit): *Fântâna lu Uitoacă* [s. Brabeți c. Daneți-DJ];

ZBANGHIU (despre oameni și despre manifestările lor: neastâmpărat, flușturistic, zvăpăiat; nebun, aiurit): *Puțu lu Zbanghiu* [c. Glodeanu Sărat-BZ];

ZGLOBIU (drăcos, neastâmpărat, nebun; răutăcios, rău): *Cracu lu Zglobiu* [s.c. Peștișani-GJ];

ZURLIU (care nu stă locului niciun moment; fără astâmpăr; neastâmpărat; zburdalnic; care și-a pierdut facultatea de a judeca normal; care și-a ieșit din minți; smintit; țicnit; trăsnit): *Fântâna Zurluiului* [s. Râpa c. Motru-GJ].

Informația prezentată impune următoarele observații:

a) Pătrunderea termenilor³¹ anterior citați în categoria numelor de locuri vine ca urmare a constituirii unui cadru favorabil, în care persoane astfel poreclite s-au aflat, la un moment dat, dintr-un motiv sau altul, în atenția colectivității, ecoul existenței/faptelor lor prelungindu-se, prin nume, dincolo de granițele temporale ale conștiinței colective care le-a creat. Unele au suferit doar modificări de clasă, toponimele dezvăluindu-și „cu ușurință sursa apelativă”³²: *Muntele Nebunilor*, *Poiana Nebunului*, *Poiana Nărodului* etc., în timp ce altele deja dețin calitatea de nume propriu, fiind prezente în toponimie cu funcția de antroponim; în această ultimă situație, vom face departajarea între cele care însoțesc un nume personal – individualizarea fiind aici una de grad ridicat, întrucât ne este precizat și prenumele persoanei: *Balta Păun Nebunu*, *Crângu lu Gheorghe Nebunu*, *Lacu lu Marin Nebunu*, *Trușcă Nebunu*, *Puțu lu Barbu Blegu* etc. și acelea care ne oferă o individualizare parțială (existând posibilitatea ca într-o comunitate să funcționeze patronime omonime) – *Codru Nebunului*,

³¹ Unii dintre aceștia au deja o existență îndelungată, de câteva secole, atât în toponimie, cât și antroponimie, după cum o demonstrează documentele de arhivă; astfel, *nebun* apare ca nume de loc, în Moldova, la 1448, iar ca nume de persoană, în Țara Românească, la 1500; *netot* – în toponimie, la 1586 (Țara Românească), *turbat* – în antroponimie, la 1594 (Țara Românească), în toponimie, la 1428 (Moldova) (*Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române. 1374-1400*, red. resp. Gh. Bolocan, București, Editura Academiei RSR, 1981, s.v. *nebun, netot, turbat*).

³² Ion Toma, *op. cit.*, p. 26.

Conacu lu Nebunu, Dealu Nebunului, Nebunu, Blegu, Sălciile lu Gogomanu, Pivnița lu Tontu etc. Plasarea toponimelor de o parte sau de cealaltă nu se poate face însă decât în urma investigației întreprinse pentru fiecare nume în parte. Astfel, două denumiri (care dispun, în plus, și de identitate formală totală) – *Poiana Nebunului* – una în satul Bâcleș din comuna cu același nume din județul Mehedinți, iar alta în satul Măneciu Pământenii din comuna Măneciu județul Prahova, se află în raport de contrarietate sub aspect etimologic, având ca determinanți cuvinte diferite din punctul de vedere al funcției îndeplinite: în primul caz, *Nebunului* este antroponim, în cel de-al doilea, substantiv comun.

Așadar, apelativele intră în componența structurilor toponimice de pe poziții diferite: nume comune sau nume proprii de persoane și de locuri, iar valoarea lor poate fi stabilită, după cum menționam, doar în urma unei analize *sui-generis*. Ambiguitatea aceasta dispare însă în cazul anumitor construcții, în care calitatea determinanților este evident toponimică; este vorba despre acelea care specifică locul: unele conțin prepoziții – *Cătunu de lângă Netoți, În Turbați, La Mihai Nărodu, La Năroada, La Nărodu, La Năucu, La Nebuna, La Podu Nebunilor, La Tarlaua Nătărăi, Pe sub Turbați* etc., altele particularizatori adverbiali – *Netoții de Jos, Netoții de Sus, Tâmpenii de Jos, Tâmpenii de Sus, Turbații din Deal, Turbații din Vale*, iar în alte câteva situații toponimul de bază este dublat, de asemenea, toponimic – *Netoți-Trivalea, Netoții Moșteni* etc.

b) În ceea ce privește clasa morfologică, materialul nostru cuprinde – în marea lui majoritate – substantive. Doar o mică parte dintre acestea beneficiază de „independență”, formând singure nume de loc: *Blegu, Blegei, Nătărăi, Năuci, Nebuna*³³, *Nebunașu, Nebunița, Nebuni, Nebunoaica, Nebuneasca, Negăbuiu, Netotu, Netoți, Tâmpeanu, Toanta, Turbatu, Turbătești, Prostești* (morfologic, „independența” aceasta îi corespunde nominativului – singular și plural, prin intermediul numelui de grup). Cele mai multe se găsesc angrenate fie în structuri compuse în care conexiunile sintactice se realizează cu ajutorul genitivului sintetic (*Balta Nebunilor, Cotu Neghiobului, Cracu Proștilor, Dealu Turbaților* etc.) ori analitic (*Conacu lu Nebunu, Cuca lu Turbatu, Fântâna lu Rică Nebunu, Gropanu ale Nătângu, Puțu lu Blegu* etc.), fie formează perifraze (*Cătunu de lângă Netoți, Sălciile din Vadu Turbatu*) și

³³ Toponimele *Nebuna* beneficiază de o dublă soluționare etimologică: pe de o parte, substantivală, pot proveni de la un antroponim omonim, pe de altă parte, adjectivală, în special atunci când denumirea se referă la obiecte geografice din sfera hidronimiei. Situația este similară și în cazul denumirilor *Turbatu, Turbata*.

construcții toponimice (*La Podu Nebunilor, La Tarlăua Nătarăi, Pe sub Turbați* etc.) în care acuzativul cu prepoziții localizează obiectul denumit.

Dacă majoritatea o constituie substantivele, minoritatea este reprezentată de cele câteva adjective formate de la apelativul *nebun*: *Cățunu Nebun, Izvoarele Nebune, Pădurea Nebunească, Pârâu Nebun*, particularizatorul vizând trăsături „de caracter” ale obiectelor geografice denumite. În alte câteva situații, devenit toponim, *nebun* este, la rândul-i, determinat adjectival: *Nebunașu Mare, Nebunașu Mic, Nebunii Mari, Nebunia Mare, Nebunu Mare, Nebunu Sterp*; este vorba în special despre munți, obiecte geografice care se impun prin măreție și periculozitate. În două dintre exemple, funcția de adjectiv este îndeplinită de numeral: *Nouă Nebuni, La Nouă Nebuni*.

Având în vedere, pe de altă parte, structura denumirilor care intră în sfera semantică a cuvintelor „nebun/prost”, aceasta este, după cum s-a putut observa, astfel ramificată: 1. nume de locuri simple, formate dintr-o singură unitate lexicală – nederivată (*Blegu, Nebunu, Netotu, Toanta, Turbatu*) ori derivată pe tărâmul limbii comune (*Blegoși, Nătarăi, Nebunești, Netoți, Tonți, Turbați, Tâmpeni*), al antroponimiei (*Nebuneasca, Tâmpeanu*) sau al toponimiei (*Nebunița, Nebunoaica*); 2. compusă (*Balta Nebuna, Coasta Nebuna*) și 3. analitică (*Cățunu de lângă Netoți, Sălciile din Vadu Turbatu*).

c) Nici *nebunia*, nici *prostia* nu sunt limitate de gen. Drept urmare, toponimia, în rolul ei de copie fidelă a universului uman (rural, în speță), a reținut, ce-i drept cu reducerea drastică a numărului de apariții – direct proporțional cu frecvența participării³⁴ femeilor la viața socială –, și câteva reprezentante ale sexului frumos: *La Năroada, Nebuna, Nebuna Velea, Piscu Năroadelor, Toanta, Siliștea Nebunii* etc.

d) Toponomastica își are propriile criterii de selecție a materialului lexical. Uneori însă, aceste criterii sunt încălcate, impunându-i-se schimbări din afară. Așa s-a întâmplat mai ales după anul 1948, când oficialitățile au dorit, printre altele, inclusiv o toponimie „cu față nouă”, eliberată de „tarele” denominației locale a trecutului și care să reflecte realitatea politică a vremii. „Victime” sigure au fost o serie de macrotoponime care au avut la bază nume omagiale, acestea fiind, în general, mai instabile decât microtoponimele din aceeași categorie. Sunt cunoscute multe exemple în care autoritățile au schimbat nume, devenite incomode, cu altele cerute de conjunctura timpului: *Brașov* → *Stalin*, *Ferdinand* → *Oțelul*

³⁴ Statutul femeilor era, în veacurile trecute, unul de inferioritate fizică și intelectuală în comparație cu cel al bărbaților, iar spațiul lor de „acțiune”, limitat la mediul familial.

Roșu, Onești → *Gheorge Gheorghiu Dej* etc. În acest context, orice denumire „cu caracter indecent, injurios ori denigrator, nu poate fi acceptată într-o societate care-și propusese să făurească un om nou. Ne referim aici la nume provenite din antroponime care au la bază o poreclă: ... *Balamuci* (< *balamuc*, „clinică pentru alienați mintal; casă de nebuni”... *Tâmpeni* (< adj. *tâmp* „tâmpit” + suf. -eni), *Tonți* (< adj. *tont* „prost, neghiob, nătâng”), *Turbați* (< adj. *turbat* „bolnav de turbare; nebun de durere, de spaimă etc.”)...”³⁵. Cei care au hotărât respectivele schimbări au pierdut însă din vedere faptul că toponimele citate provin nu de la cuvinte ale limbii comune a căror semnificație este activă, ci de la antroponime, cuvinte golite de sens, care conservă doar funcția designativă.

Indiferent că este majoră sau minoră, toponimia nu ține seama de statutul social, în inventarul numelor de locuri fiind întâlnite deopotrivă persoane care fac parte din ierarhia administrativă, bisericească, militară etc. a unei localități, dar și oameni simpli, care se remarcă frecvent prin trăsături care îi unicizează, în cazul de față, negativ. Un drum, o vale, o fântână, un deal, un loc, un pod etc., satul însuși, toate pot fi denumite după numele posesorului lor sau al oricărui alt individ care s-a impus, într-un anumit moment și într-un anumit mod, în viața și, mai apoi, în memoria afectivă a comunității.

Deși restrâns, segmentul toponimic analizat în paginile de față ne oferă o mostră a relațiilor interumane, o imagine psihosocială și etnoculturală a mediului rural din trecut.

BIBLIOGRAPHY:

1. Bolocan, Gheorghe, Voronțova, Tatiana, Șodolescu-Silvestru, Elena, Burci, Iustina, *Dicționar frazeologic român-rus*, Craiova, Editura Universitaria, 1999, vol. I, A-M.
2. Burci, Iustina, *Categorii sociale periferice în toponimia din Oltenia și Muntenia (I)*, în „Analele Universității din Craiova. Seria Științe Filologice. Lingvistică”, anul XXXVIII, nr. 1-2, Craiova, Editura Universitaria, 2016, sub tipar.
3. Candrea, Aureliu, *Poreclele la români*, București, Editura Librăriei Socecu&Comp., 1895.
4. Creangă, Ion, *Opere*, ediție îngrijită, prefață și glosar de acad. prof. G. Călinescu, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1953.

³⁵ Nicolae Felecan, *Oiconime „decrete”*. Aspecte sociolingvistice, în „Proceedings of the Third International Conference on Onomastics ”Name and Naming” Conventional / Unconventional in Onomastics” (edited by Ovidiu Felecan), Cluj Napoca, Editura Mega, Editura Argonaut, 2015, p. 482.

5. *Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române. 1374-1400*, red. resp. Gh. Bolocan, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1981.
6. *Dicţionarul explicativ al limbii române*, ediţia a II-a, Bucureşti, Univers Enciclopedic, 1996.
7. *Dicţionarul toponimic al României. Oltenia (DTRO)* (coord. prof. univ. dr. Gh. Bolocan), vol. I (A-B), Craiova, Editura Universitaria, 1993 şi urm.
8. *Dicţionarul toponimic al României. Muntenia (DTRM)* (coord. prof. univ. dr. Nicolae Saramandu), vol. 1 (A-B), Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005 şi urm.
9. Eminescu, Mihai, *Poezii – proză literară*, ediţie de Petru Creţia, vol. II, Bucureşti, Cartea Românească, 1978.
10. Felecan, Nicolae, *Oiconime „decretate”. Aspecte sociolingvistice*, în „Proceedings of the Third International Conference on Onomastics ”Name and Naming” Conventional / Unconventional in Onomastics” (edited by Ovidiu Felecan), Cluj Napoca, Editura Mega, Editura Argonaut, 2015, pp. 478-487.
11. Ioniţă, Vasile, *Nume de locuri din Banat*, Timişoara, Editura Facla, 1982.
12. Iordan, Iorgu, *Toponimia românească*, Bucureşti, Editura Academiei RPR, 1963.
13. Paşca, Ştefan, *Nume de persoane şi nume de animale în Ţara Oltului*, Bucureşti, 1936.
14. Pavelcu, Vasile, *Elogiul prostiei. Psihologie aplicată la viaţa cotidiană* (selecţia textelor şi prefaţă de Adrian Neculau), Iaşi, Polirom, 1999.
15. Slama-Cazacu, Tatiana, *Psiholingvistica, o ştiinţă a comunicării*, Bucureşti, Editura All, 1999.
16. Marcus, Solomon, *Paradigme universale*, Piteşti, Paralela 45, 2005.
17. Toma, Ion, *101 nume de locuri*, Bucureşti, Humanitas, 2015.
18. Topală, Dragoş Vlad, *Jargonul informatic: între terminologie şi expresia colocvială*, în „Analele Universităţii din Craiova”, Seria Ştiinţe Filologice, Lingvistică, anul XXXI, nr. 1-2, 2009, Craiova, Editura Universitaria.
19. Turgheniev, I., *Hamlet şi Don Quijote*, Opere, XI, Bucureşti, Editura pentru Literatură Universală, 1962.

SURSE ON-LINE:

<http://www.pateric.ro/capitolul-xxxix-despre-fericita-nebunie-pentru-hristos-care-naste-deplina-smerenie-si-care-duce-duh-dumnezeiesc-si-har-ceresc/>